

*Ministère de la Santé Publique
Secrétariat Général
Direction Nationale de l'Hygiène*

VILLAGE ASSAINI

ALBUM A FEUILLETS EN LINGALA

Réalisé par l'Equipe Nationale des Formateurs en Eau et Assainissement (**ENFEA**)
en collaboration avec l'UNICEF pour le Programme National « **Village Assaini** »

2011

MOKANDA ONA MOSALELI

Nkasa ya bilili biye elingi bongo biteni mwambe ma mabota maye mafandi o matuka ya ekolo ya biso mpe bwa nzinga-zinga engebene na manaka ma ekolo. (Mboka epetwami).

Bitene bya bilili bilandemi na molongo moye:

1. Bomeli mayi ya mpeto eye euti na liziba ba bongisi.
2. Bolombi ya mayi peto o ndako.
3. Bosaleli zongo ya peto.
4. Bosukoli maboko sima ya bouti na zongo.
5. Bosukoli maboko yambo ya kolia.
6. Bolongoli elamu bosoto ya ndako.
7. Misala ya lisanga o mboka (salongo).
8. Bopeto o lopango.
9. Bolandeli misala na lisanga ya mboka.

Biteni biye etangemi bongo kobanda molongo ya yambo tee libwa, ememi bongo o bosoto ya nkasa bilili mpe o nsima na yango, mituna mpe biyano na mpe mayebisi masusu.

Mosaleli ya nkasa eye ya bilili ezali bongo moto nionso oyo aponami na monganga mokonzi ya etuka (MCZ), mosali ya lingomba (AC), to mpe batali ya mayi mpe bopeto o nzinga-zinga (SEA) na mpe tina ya bilili biye, akoki bo kosalela basaleli oyo basepeli bakoki kozala bongo ndakisa (RECO), bato ya mangomba ya nzambe ; bato ya ntina ya mangomba ya ba lakisi to mpe batei.

Nkasa ya bilili biye ezali eye ekosalisa kaka mpona kobongisa ndenge ya kopesa mayebisi te, kasi komatisa bozui ya mateya mpe bokaboli mateya mpe ya boyokani mpo ya bondimi ezaleli ya motuya.

Mitindo ya bosaleli nkasa ya bilili nabokuse bwango boye:

- Mosaleli ya nkasa ya bilili akoki kozwa bongo mabota masato mpo ya mateya na mokolo moko, esengeli bongo na mikolo sambo kati na sanza moko mpo ya bokangi mabota tuku ibale.
- Nkasa ya bilili biye esengeli kobanda na lokasa ya yambo te na lokasa ya suka o ntango inso ya mateya.
- Mateya kozwa bongo minute tuku isato
- Mosaleli ya nkasa ya bilili akoki kozonga bongo mbala na mbala o mabota.

O kati ya mabota:

- Kosalela mituna mpe biyano mpo ya kolimbola masolo.
- Kosenga na basololami botalisi (bolimboli) sango engebene na bilili.
- Botalisi (bolimboli) elongo na basololami mikakatano miye mikopekisa bondimi ya ezaleli ya sika mpe boluki banso bisanga mbano mpo ya bolongoli mikakatano
- Kolendisa bato (mabota) te ban dima ezaleli ya sika mpe kozwa elako ya bokutani mpo ya bolandeli.

Na mboka na biso, tosalela tango iso mayi ma etokwa

QUESTION 1: Ozali komona nini na elili oyo?

REPONSE 1: Bato basato : mama moko asimbi bidon ya 10 litres na loboko ya mobali, azali kozela, kantini etonda na mayi ma etokwa batonga, mwana muasi awuti kotoka mayi, mwana mobali azali kozela mpe atoka..

QUESTION 2: Esika nini bomeseni kotoka mayi makomela?

REPONSE 2: Yoka biyano mpe bakisa boye : esika malamumu ya kotoka mayi ya komela ezali na pompe, na etokwa mpe na libulu batonga malamumu.

QUESTION 3: Pona nini esengeli komela mayi ma etokwa batonga?

REPONSE 3: Pona kokimisa bokono bokoki kopesama na nzela ya mayi lokola pulupulu...

Bobakisi

- Soki esika malamumu ya kotoka mayi ya komela ezali te, esengeli kotokisa mayi. Mayi batokisi ezanga bokenzu kasi eleki malamumu na esika ya komela mayi ya bosoto.
- Toka mayi na kopo ya peto : sukola yango malamumu liboso ya kosalela.
- Zipa nzungu malamumu liboso ya komema mayi na ndako mpo mayi ebeba na bosoto te.
- Na ndako, esengeli kotia nzungu ya mayi mwa likolo, esika bana to bibwele bakoki kokoma te.
- Esengeli kozala na kopo mosusu ya kotoka se mayi na nzungu.
- Bakolo basengeli kosalisa bana baye bakokisi nanu mibu mitano te pona kotoka mayi na nzungu, mpo mayi ebeba na bosoto te.

© 2010 K. A. ...

Bobombi mayi

QUESTION 1: Ozali komona nini na elili oyo?

REPONSE 1: Mama moko asimbi kopo, azali kotoka mayi na bidon ya 5 litres, na mesa, atie bidon moko ya 10 litres, mosusu ya 20 litres, nzungu basali na mabele ezipami malamumu, nzungu mosusu ya motane. Mwana moko azali komela mayi na kopo, mosusu azali kozela amela mayi.

QUESTION 2: Pona nini ezali malamumu kopesa bana mayi ezangi bosoto?

REPONSE 2: Mayi ezangi bosoto, ezangi nyama ike ekopesaka bokono.

QUESTION 3: Pona nini bana bakoki kokamata mayi ya komela bango moko te?

REPONSE 3: Po babebisa mayi mabombani na nzungu na bosoto te.

QUESTION 4: Pona nini mama asengeli kobomba mayi ezangi bosoto na na nzungu ezipami malamumu?

REPONSE 4: Po mayi ebeba na nyama ike to bosoto te.

QUESTION 5: Na ndako, esika nini pe lolenge nini tomeseni kobomba mayi ya komela?

REPONSE 5: Landa biyano na bokebi mpe bakisa boye:

- Esengeli kobomba nzungu ya mayi esika ya mwa likolo
- Esengeli kobomba mayi esika bana bakoki kokoma te
- Esengeli kozala na kopo ya komela mayi pe mosusu ya kotoka se mayi na nzungu
- Esengeli kozipa nzungu ya mayi malamumu
- Esengeli komela mayi ya etokwa batonga
- Ebongi te komela mayi ya ebale to ya liziba mbisi

Tosukola maboko tango iso na sabuni to putulu sima ya bouti na w.c.

QUESTION 1: Ozali komona nini na elili oyo?

REPONSE 1: Mibali mibale : moko asimbi kopo , azali kosopela mosusu mayi na maboko. Nazali komona mpe wc, ndako na sabuni.

QUESTION: Elili ozali komona elakisi nini?

REPONSE 2: Elakisi kosukola moboko na mayi na sabuni sima ya bouti na wc.

QUESTION 3: Lolenge mosusu ya kosukola maboko ezali?

REPONSE 3: Kosalela esokoli maboko ya bambou to kosalela bidon.

QUESTION 4: Pona nini esengeli kosukola maboko sima ya bouti na wc?

REPONSE 4: Sima ya bouti na wc, maboko ekomi mbindo, bongo ekoki kopesa bokono ndenge na ndenge soki maboko eleki na monoko, bokono lokola pulupulu, fefe.

Bobakisi

- Kosukola maboko na kantini to na nzungu te. Ebongi kosopela mayi na maboko.
- Okoki kosala eloko ya kosukola maboko lokola:
  - Esokoli maboko ya bambou
  - Ekutshu
  - Bidon
- Pona baboti, ebongi malamumu kosukola maboko sima ya bopangusi mwana asali zongo.

Bosokoli maboko liboso ya boleyi

QUESTION 1: Ozali komona nini na elili oyo?

REPONSE 1: Mama azali kosukola maboko ya mwana, azali kosalela sabuni, kantini ya mayi mibale, moko ya mayi ezangi bosoto, mosusu ya kokamata mayi ya bosoto, biloko ya kolia ezali na mesa.

QUESTION 2: Pona nini mama azali kosukola maboko ya mwana liboso ya boleyi?

REPONSE 2: Po banyama mike bazali na maboko ya mwana babebisa bileyi te noki epesa mwana bokono lokala pulu pulu to banyama ya libumu.

- Kosukola maboko na mayi na sabuni ekolongola banyama mike eye ekoki kozala na loposo, ekosalisa po banyama mike babebisa bileyi te mpe ekota na monoko te.

QUESTION 3: Tango nini esengeli kosukola maboko ya mwana?

REPONSE 3:

- Liboso ya boleyi
- Sima ya bouti ya mwana na wc

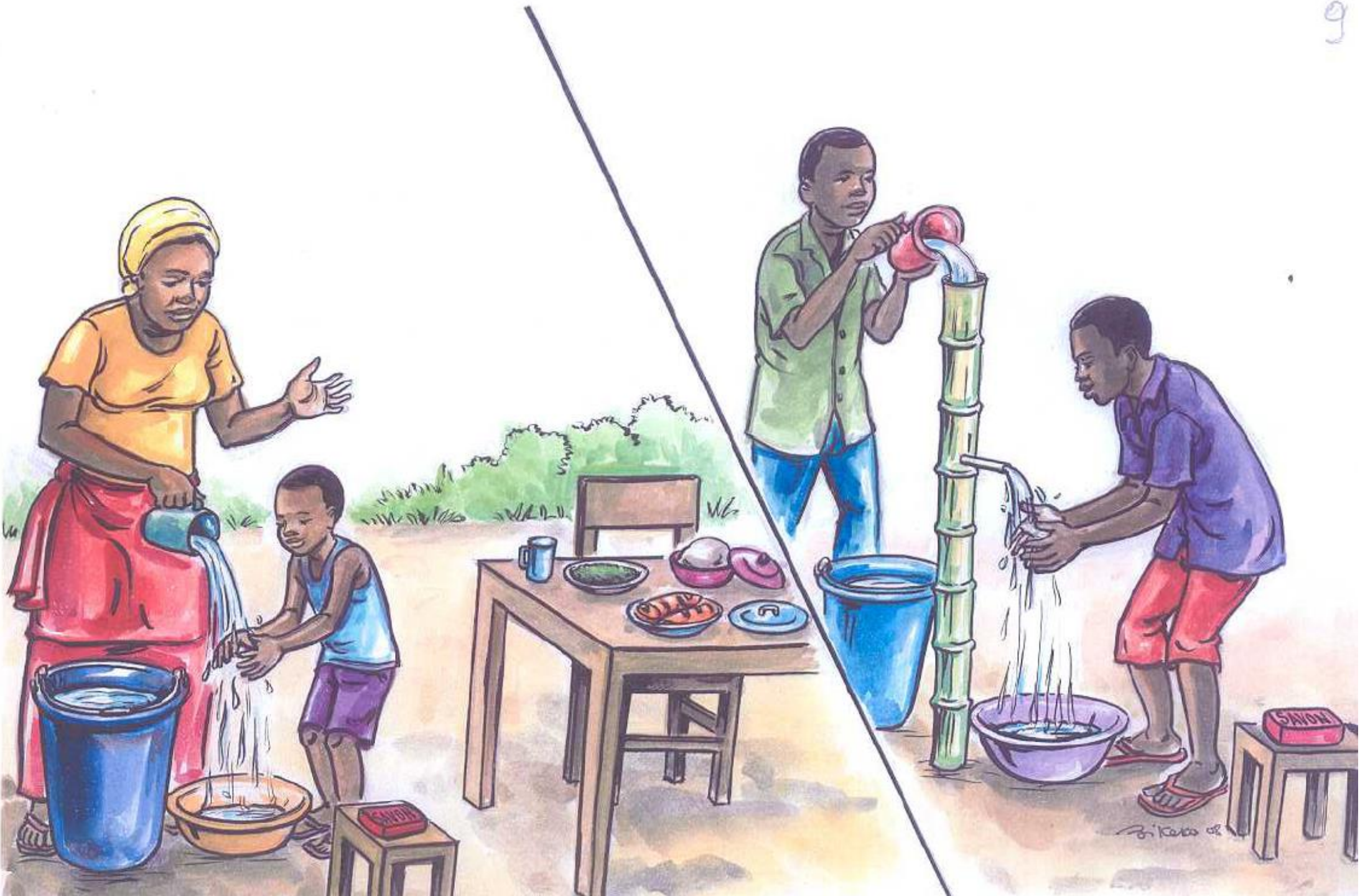
QUESTION 4: Lolenge nini esengeli kosukola maboko?

REPONSE 4: Esengeli, kosukola maboko na mayi ezangi bosoto, kosopela yango na maboko, mpe kosalela sabuni.

Bobakisi

- Ebongi malamumu kosukola maboko ya mwana liboso ya boleyi pamba te bana bameseni kotia misapi na monoko.
- Esengeli kosukola maboko tango iso liboso ya kosimba bileyi mpe liboso ya kolamba bileyi.

Na mboka na biso, tosalela tango iso wc ya peto

QUESTION 1: Ozali komona nini na elili oyo?

REPONSE 1: Moto moko alati mapapa, azali kokota na wc. Libulu ya wc ezali polele

QUESTION 2: Esika nini esengeli kosala zongo inene?

REPONSE 2: Na wc.

QUESTION 3: Nini esengeli kosala soki mwana asali zongo inene libanda ya wc?

REPONSE 3: Esengeli kolongola bosoto na lopango mpe kobuaka yango na wc.

QUESTION 4: Mpona nini esengeli kobuaka bosoto ya mwana na wc?

REPONSE 4: Mpo mwana asimba bosoto te to nzinzi amatela yango te, noki akabola bokono na mboka.

QUESTION 5: Nini esengeli kosala pona kobatela wc ezala tango iso peto?

REPONSE 5: Esengeli kozipa libulu ya wc malamumu, nzinzi ematela bosoto te mpe bosoto ebebisa mayi ya kosalela te.

QUESTION 6: Nini oyebi na kati ya bosoto na bokono ya pulupulu epayi ya bana?

REPONSE 6: Bokono mingi lokola pulu pulu ekoki kopesama na nzela ya banyama mike bazali na bosoto, na mayi, na biloko ya kolia, na maboko ya mwana to pe na bisaleli ndenge na ndenge ya ndako.

QUESTION 7: Yebisa biso lisusu,tango nini mpenza esengeli kosukola maboko?

- Sima ya bouti na wc
- Sima ya bopangusi mwana
- Sima ya kobwaka bosoto ya mwana

Tobatela lopango na biso, ezala tango iso peto

QUESTION 1: Ozali komona nini na elili oyo?

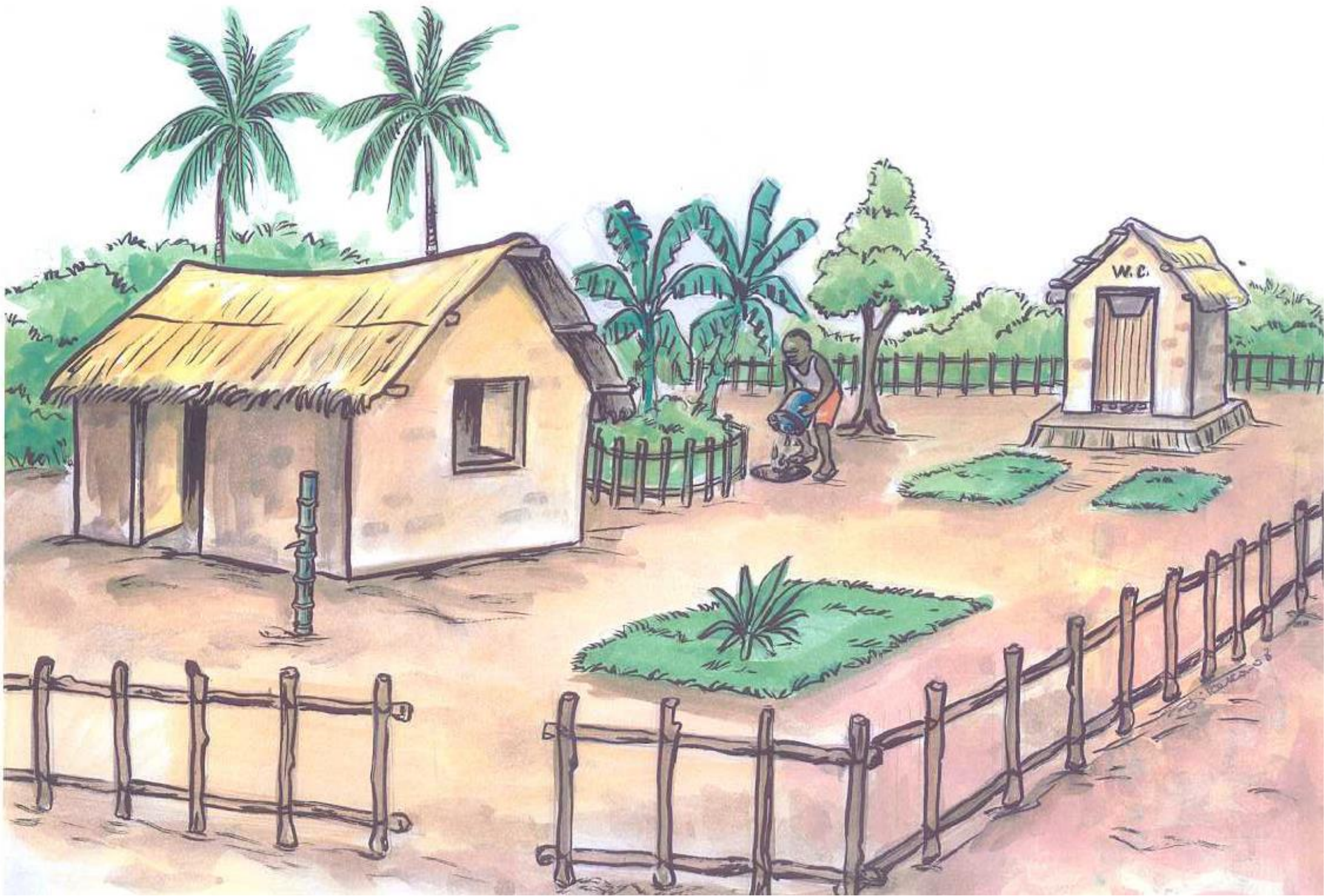
REPONSE 1: Lopango bakomboli, ezipami malamumu, wc mpe ezal. Moto moko azali kobuaka matiti na libulu. Pembeni ya ndako, batie esukoli maboko. Na lopango, matiti mabe ezali te.

QUESTION 2: Ndenge nini okoki koyeba te lopango ezali peto?

REPONSE 2: Landa biyano mpe beta sete na makambu maye:

- Lopango ezali peto soki matiti mabe ezali te, esika ya kobwaka matiti ezali (libulu ya fulu), esukoli maboko ezali, bibwele babombami malamumu na ndako ya bango, bosoto ya bana to ya bibwele ezali te pene pene ya ndako, na lopango.

Kobwaka matiti to fulu lolenge ya malamumu

QUESTION 1: Ozali komona nini na elili oyo?

REPONSE 1: Mama moko azali kobuaka matiti na likbulu. Na pembeni, azali kotumba matiti mosusu.

QUESTION 2: Tosalaka nini pona kobuaka matiti to fulu lolenge ya malamumu?

REPONSE 2: Landa biyano malamumu, beta sete na makambu maye:

- Kotumba matiti to fulu, to kobuaka yango na libulu, pona yango, esengeli kozipa libulu na mwa mabele po ebenda nzinzi to mpuku te.

Bobakisi

Kobuaka matiti to fulu ezali malamumu pona bopeto. Matiti to fulu ebendaka nzinzi, mpese na mpuku. Mpe soki epoli, epesaka solo mabe. Biloko lokola manzana, ekoki kobomba mayi ya mbula mpe kobota ngungi.

Salongo ya lisanga

QUESTION 1: Ozali komona nini na elili oyo?

REPONSE 1: Bato ya mboka bazali kosala salongo ya lisanga, basusu bazali kokata matiti, mama moko azali kokombola, papa moko azali kolongola salite na terase po mboka ezala peto.

QUESTION 2: Na mboka nayo, osi omona bato basali salongo ya lisanga?

REPONSE 2: Landa biyano na bokebi, beta sete na mabongisi ya salongo ya lisanga. (Mboka ekokoma peto noki, maki ya banyama mike ekolimwa)

- Bosolola na maye matali mabongisi ya salongo na mboka

Lisanga ya ba mpaka ya mboka

QUESTION 1: Ozali komona nini na elili oyo?

REPONSE 1: Mpaka moko asangisi bilenge, ba mama, minganga. Na pembeni, nazali komona bisaleli ya salongo (kongo pe bongo na bongo)

QUESTION 2: Okanisi te ezali malamumu kozala na lisanga ya ba mpaka ya mboka?

REPONSE 2: Landa biyano pe bosolola pona yango.

QUESTION 3: Mosala nini lisanga ya ba mpaka ekoki kosala na oyo etali bopeto na mboka?

REPONSE 3: Landa biyano pe bosolola pona yango.

